

UOT 336.225.673

Vergi nəzarətinin iqtisadi mahiyyəti və onun maliyyə nəzarəti sistemində yeri

Məhərrəmovə Nigar Ramiz qızı*
magistr, Bakı Şəhər Vergilər Departamenti

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - nəzarət sisteminin zəruriliyinin müəyyən edilməsi, vergi nəzarətinin maliyyə nəzarətinin bir tərkib hissəsi kimi nəzəri əsaslarının öyrənilməsi, vergi nəzarətinin iqtisadi mahiyyətinin araşdırılması və bu yanaşmalara münasibət bildirilməsi.

Tədqiqatın metodologiyası - sistemli yanaşma, müqayisəli təhlil.

Tədqiqatın nəticələri - vergi nəzarəti sisteminə nəzəri yanaşmaların ümumiləşdirilməsi və vergi nəzarətinin zəruriliyinin əsaslandırılması.

Tədqiqatın məhdudiyyətləri - xarici təcrübəyə əsaslanaraq vergi orqanları tərəfindən vergi nəzarətinin həyata keçirilməsi zamanı meydana çıxan problemlərin həlli istiqamətində daha geniş araşdırmaların aparılması tələb olunur.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti - vergi nəzarəti sisteminin tətbiqindən daha səmərəli istifadə edilməsinin mümkünlüyü.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - vergi orqanları tərəfindən nəzarət funksiyalarının daha səmərəli həyata keçirilməsi istiqamətində araşdırmaların aparılması və təkliflərin verilməsi.

Açar sözlər: *vergi nəzarəti, maliyyə nəzarəti, vergi orqanları, vergi ödəyiciləri.*

1.Giriş

Nəzarət - hər bir sosial-iqtisadi sistemin idarə olunması prosesinin ən mürəkkəb və mühüm elementidir. Bütün mürəkkəb süni sistemlər, o cümlədən tam hüquqlu buraya aid edilə bilən vergitutma sistemi bu və ya digər obyektiv və subyektiv

* Bakı şəhəri, AZ. 1033, A.Nemətulla, 44.
nigu88@rambler.ru

səbəblər üzündən (*yaxud bu kimi səbəblərə görə*) həmişə nəzarətdən yayınmağa çalışırlar. İdarəetmə qüvvələri və hər şeydən əvvəl, onun nəzarət elementi var gücü ilə bu meyillərə qarşı çıxış edir. Bu səbəbdən də idarəetmənin səmərəliliyi daha çox nəzarət sisteminin necə sahmana salınmasından və nizamlanmasından asılıdır.

Bu prosesin məzmunu baxımından, nəzarət faktiki göstəricilərin müəyyən edilməsi və sənədləşdirilməsi fəaliyyətinin nəticələrini müəyyən etmək üçün göstəricilərin müqayisəsindən ibarətdir. Nəzarət, həmçinin, müəyyən düzəlişlər etmək, hətta bəzi zəruri hallarda əvvəlcədən seçilmiş məqsədlərə və nəzərdə tutulmuş göstəricilərdən kənarlaşmaların səbəblərinin təhlili üzrə tədbirlər kompleksidir.

Beləliklə, nəzarətin başlıca mahiyyəti - rəhbərlərin və idarəetmə orqanlarının faktiki fəaliyyətinin nəzərdə tutulan nəticələrə yönəldilən sistemə fəaliyyətindən ibarətdir. Qeyd etmək lazımdır ki, məhz nəzarətin köməyi ilə əks-əlaqə həyata keçirilir, yəni idarə olunan sistemin real vəziyyəti barədə həmin əks-əlaqə vasitəsilə idarəetmə orqanlarına lazımi informasiya daxil olur.

2. Vergi nəzarəti maliyyə nəzarətinin tərkibi kimi

Vergi nəzarəti maliyyə nəzarətinin bir elementi və maliyyə mexanizminin bir hissəsidir. Vergi nəzarəti fəaliyyəti vergitutmanın bütün sistemini əhatə edir və ayrı-ayrı vergilərin, qrup vergilərin, vergi ödəyiciləri qruplarının, ərazilərin kəsiyində həyata keçirilir. Vergi nəzarəti bütün iqtisadiyyata müdaxilə edir, mühasibat uçotu və hesabatının, vergitutmanın qanunvericilik əsaslarının qorunmasını təmin edir.

Məhz buna görə də Azərbaycan Respublikasının vergi nəzarətinin təkmilləşdirilməsinə yönəldilmiş tədbirlər öz əksini Vergi Məcəlləsində tapmışdır. Vergi nəzarətinin mahiyyətini açıqlamaq üçün, ilk növbədə, bütövlükdə nəzarət kateqoriyasının xarakteristikasını vermək lazımdır.

Uzun illər ərzində bu kateqoriya elmin müxtəlif sahələrində istifadə edilmiş, buna görə də mütəxəssislər tərəfindən öyrənilmişdir. Bir sıra elmi tədqiqatlar çərçivəsində nəzarətin öyrənilməsinin bəzi aspektlərini qeyd etmək olar [8]:

1. İdarəetmə orqanlarının, onların rəhbərlərinin fəaliyyətinin icra-bölüşdürücü üsul və ya forması, funksiyası kimi;
2. İdarəetmə orqanları tərəfindən tətbiq edilən üsulların (formaların) məcmusu kimi;
3. İdarəetmə prosesinin son mərhələsi kimi;
4. İdarəetmə sistemi tərəfindən idarəetmə obyektinin müasir vəziyyəti və idarəetmə qərarlarının yerinə yetirilməsi haqqında zəruri informasiyanın alınması ilə əlaqədar yaranmış əks-əlaqə forması kimi;
5. Verilmiş parametrlərdən kənarlaşmanın aşkarlanması məqsədilə idarəetmə obyektinin fəaliyyəti prosesinin yoxlanılması və müşahidəsi sistemi kimi.

Beləliklə, hər hansı bir idarəetmə prosesinin ayrılmaz hissəsi kimi nəzarət

idarəetmə obyektinin fəaliyyətini kifayət qədər təmin etməyə qadirdir. İdarəetmə və hüquqi tənzimlənmə müxtəlif ictimai münasibətlər sistemi növlərinə tətbiq edildiyindən, bu zaman nəzarətin müvafiq növlərindən istifadə olunur.

Vergi nəzarətinin xarakteristikasını vermək üçün maliyyə nəzarətinin mahiyyətini açıqlamaq zəruridir, belə ki, vergi nəzarəti maliyyə nəzarətinin tərkib hissəsini təşkil edir. Qeyd etmək lazımdır ki, dövlət mövcud olduğu hər bir mərhələdə özünün həyat fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün bu və ya digər üsullardan istifadə edir, buna görə də dövlət maliyyə nəzarətinin adekvat sistemini təşkil etmək zərurətində qalır. Maliyyə nəzarəti sistemi dövlətin qanuni yolla özünün maliyyə maraqlarını və öz vətəndaşlarının maliyyə maraqlarını həyata keçirmək məqsədilə yaradılır ki, bununla da maliyyə sferasında ümumi və xüsusi maraqlarda balans yaratmağa xidmət edir. Bununla belə, nəzarətin təşkili ictimai maliyyə vəsaitlərinin idarə edilməsinin zəruri elementini təşkil edir. Belə ki, idarəetmə cəmiyyət qarşısında məsuliyyət yaradır.

Maliyyənin ümumi nəzəriyyəsi maliyyə nəzarətini maliyyənin nəzarət funksiyasının həyata keçirilməsi forması kimi təqdim edir. Maliyyə nəzarəti - nəzarətin xüsusi sahəsi olub, dəyər dərəcəsində istifadəsi ilə əlaqəli, məqsəduyğun istiqamətdə müəyyən tətbiq sahəsinə malikdir [4].

Maliyyə nəzarətinin məqsədi dövlətin maliyyə siyasətinin uğurla həyata keçirilməsi, xalq təsərrüfatının bütün sahələrində və həlqələrində maliyyə ehtiyatlarının formalaşdırılması və səmərəli istifadəsi prosesinin yerinə yetirilməsini təmin etməkdən ibarətdir [4].

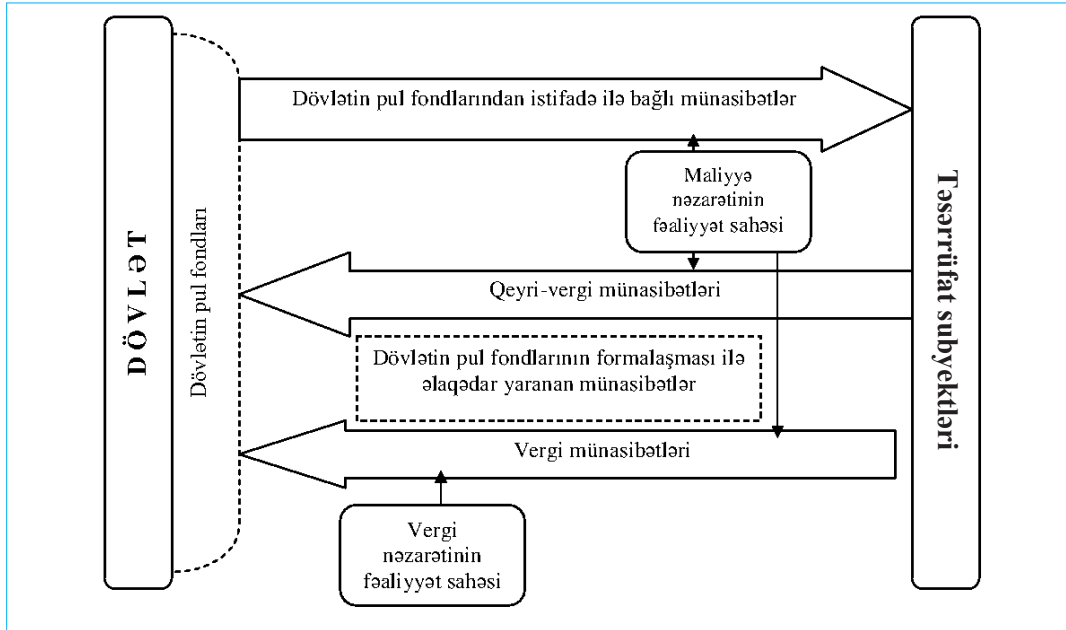
Ümumiyyətlə, maliyyə elmində maliyyə nəzarətinin mahiyyəti və fəaliyyət sferası haqqında fikirlər çoxdur, lakin bu fikirlərdə aşağıdakı müddəalar üstünlük təşkil edir [8]:

- ❖ maliyyə nəzarəti dövlətin və yerli özünüidarəetmə orqanlarının pul vəsaitlərinin yaradılması, bölgüsü və istifadəsi zamanı yaranmış münasibətləri əks etdirir;
- ❖ maliyyə nəzarəti qanun çərçivəsində nəzarət hüququna malik dövlət və digər orqanların fəaliyyəti zamanı həyata keçirilir;
- ❖ maliyyə nəzarəti qanunvericiliyin, mülkiyyətin qorunması, büdcə, borc və xüsusi vəsaitlərin düzgün, səmərəli və qənaətlə istifadəsi, maliyyə intizamının pozulmasının aşkarlanması, onların artırılması ehtiyatlarının müəyyən edilməsi, büdcə daxilolmalarının artırılması məqsədilə həyata keçirilir.

Səhifə 100-də maliyyə nəzarəti sistemində vergi nəzarətini əks etdirən şkil-sxem verilmişdir.

Maliyyə nəzarəti çərçivəsində vergi nəzarəti xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Onun fəaliyyəti maliyyə münasibətlərinin bir hissəsi olan vergi münasibətləri və vergi kateqoriyasının obyektiv mövcudluğu ilə müşayiət olunur.

Vergi – dövlətin və bələdiyyələrin fəaliyyətinin maliyyə təminatı məqsədilə vergi ödəyicilərinin mülkiyyətində olan pul vəsaitlərinin özgəninkiləşdirilməsi şkilində

Sxem: Maliyyə nəzarəti sistemində vergi nəzarəti

Mənbə: Kəlbəyev Y.A. *Vergilər və vergitutma: sxem və cədvəllərdə (dərs vəsaiti)*. Bakı: 2004. səh.206.

dövlət büdcəsinə və yerli büdcələrə köçürülən məcburi, fərdi və əvəzsiz ödənişdir [1]. Göründüyü kimi, dövlətin burada əsas marağı mülkiyyətindən asılı olmayaraq hər bir təsərrüfat subyektindən və fərdlərdən onların gəlirlərinin bir hissəsini mövcud qanunvericilik çərçivəsində dövlət büdcəsinə almaqdan ibarətdir. Bu ödənişlər məcburidir, fərdir və əvəzi heç bir şeylə ödənilmir. Bu halda dövlət vergi ödəyicilərinin fəaliyyətinin təminatçısına çevrilir. Dövlətin marağı büdcəyə çatması olan vəsaitlərin vaxtında və tam ödənişinin təmin edilməsindən ibarətdir. Vergilər məcburi xarakter daşdığından vergi ödəyicilərinin bir çoxu vergidən yayınmağa cəhd edirlər. Bu halda dövlətin maraqları ilə vergi ödəyicilərinin maraqları üst-üstə düşmür. Vergi ödəyiciləri tərəfindən onların vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsini təmin etmək məqsədilə vergi orqanları vergi nəzarətini həyata keçirirlər.

3. Vergi nəzarətinin iqtisadi mahiyyəti

Vergi nəzarətinin iqtisadi mahiyyətinə gəldikdə, qeyd etmək lazımdır ki, bununla əlaqədar elmi ədəbiyyatlarda müxtəlif anlayışlar mövcuddur. Müqayisə üçün vergi nəzarətinin iqtisadi mahiyyətinə elmi ədəbiyyatlarda rast gəlinən təriflərə diqqət yetirək.

Rus iqtisadçısı E.V. Prollonun vergi nəzarətinin iqtisadi xarakteristikasına iki baxışı mövcuddur: “Vergi nəzarətinin mahiyyətinə iki mövqedən yanaşmaq olar:

birincisi, funksiya və ya iqtisadiyyatın dövlət idarə edilməsi elementi kimi, ikincisi, vergi qanunvericiliyinin icrası üzrə xüsusi fəaliyyət kimi. Vergi nəzarətinin bu tərəfləri ayrılmaz vahid sistem təşkil edir ki, bu da vergi nəzarətini özündə müxtəlif statistik elementləri və onların dinamik qarşılıqlı təsirini, fasiləsiz inkişafını və təkmilləşdirilməsini əks etdirən klassik kibernetik sistem kimi təqdim etməyə imkan verir” [8].

Rus iqtisadçısı A.V. Brıçqalın hesab edir ki, “vergi nəzarəti - bu, xüsusiləşdirilmiş (*təkcə vergi və yığımlara münasibətdə*) dövlət nəzarətidir...” [6].

“Vergi nəzarəti – vergi subyektləri tərəfindən vergi qanunvericiliyinə əməl edilməsini və büdcəyə və büdcədənkənar fondlara vergilərin düzgün hesablanmasını, vaxtında və tam ödənilməsini təmin edən mövcud səlahiyyətli təşkilatların fəaliyyətinin qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş vasitə və üsullarının məcmusudur” [8].

Rus iqtisadçıları E.Y. Qraçova və E.D. Sokolova səlahiyyətli orqanların fəaliyyətini bu cür ifadə edirlər: “Vergi nəzarəti ümumdövlət maliyyə nəzarətinə aiddir və vergi qanunvericiliyinə əməl edilməsini, büdcəyə və büdcədənkənar fondlara vergilərin və yığımların düzgün hesablanmasını, vaxtında və tam ödənilməsini təmin edən səlahiyyətli təşkilatların fəaliyyətinin vergi hüququ normaları çərçivəsində tənzimlənməsini müəyyən edir” [8]. Bu cür fikri rus iqtisadçısı O.A. Makarova da dəstəkləyir. Onun fikrincə, “Vergi nəzarəti vergilərin və yığımların düzgün hesablanmasının yoxlanılması, həmçinin vergi qanunvericiliyinin pozulması və onları yaradan halların aşkar edilməsi və aradan qaldırılması, vergi qanunvericiliyinə əməl edilməsi məqsədilə vergi orqanlarının vəzifəli şəxslərinin Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş səlahiyyətləri və forması çərçivəsində fəaliyyətidir” [6].

Professor Damət Bağirovun fikrincə, “vergi nəzarəti vergi ödəyicilərinin və vergitutma obyektlərinin uçotuna, habelə vergi qanunvericiliyinə riayət olunmasına vahid nəzarət sistemi olub, vergi orqanları tərəfindən vergilərin tam və vaxtında yığılmasının təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Vergi nəzarətinin əsas məqsədi dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyini təmin etməkdən ibarətdir” [3].

Vergi nəzarətinin yuxarıda qeyd olunan mahiyyətindən belə bir qənaətə gəlmək olar ki, bu fenomenin mahiyyətini açıqlamaqla bütün müəlliflər vergi nəzarətini vergilərin və yığımların tam və vaxtında büdcəyə ödənilməsi, vergi qanunvericiliyinə əməl edilməsi, vergi qanunvericiliyinə görə məsuliyyət tədbirlərinin tətbiq edilməsi fikrinə gəlmişlər. Bununla bərabər onu da qeyd etmək lazımdır ki, bütün müəlliflər bu nəzarət fəaliyyətinin hüquqi aspektlərini göstərirlər, bununla da onun müvafiq hüquqi normalarla tənzimlənməsini qeyd edirlər.

Vergi nəzarəti - maliyyə nəzarətinin elementi və vergi mexanizminin bir hissəsidir. Vergi nəzarəti hərəkəti bütün vergitutma sistemini əhatə edir, ayrı-ayrı vergilər, vergi qrupları, vergi ödəyiciləri qrupları, ərazilər üzrə həyata keçirilir. Vergi nəzarəti bütün iqtisadiyyatı əhatə edir, bununla da mühasibat uçotu və hesabatı qaydalarına əməl edilməsini, vergitutmanın qanunvericilik əsaslarını təmin edir [7].

Beləliklə, vergi nəzarəti - büdcəyə vergilərin düzgün hesablanması, vaxtında və tam məbləğdə köçürülməsini, vergi qanunvericiliyinin riayət edilməsini təmin edən qanunla nəzərdə tutulmuş üsul və tədbirlərin məcmusudur.

Vergi nəzarəti dövlət nəzarətinin əsas funksiyasını həyata keçirir. Dövlət nəzarətinin məzmununu isə aşağıdakılar əhatə edir:

1. Nəzarət altında olan obyektlərin fəaliyyəti üzərində müşahidə;
2. Toplanmış informasiyanın təhlili, səbəb və təmayüllərin aşkara çıxarılması, proqnozların hazırlanması;
3. Qanunçuluq və nizam-intizamın pozulması, ziyanlı nəticələrin, itkilərin, məqsəduyğun olmayan hərəkətlərin qarşısının alınması üzrə tədbirlərin görülməsi;
4. Konkret pozuntuların uçota alınması, onların səbəbləri və şərtlərinin aşkar olunması;
5. Ziyanlı nəticələrə və yeni hüquq pozuntularına gələcəkdə yol verilməməsi məqsədilə qanunazidd fəaliyyətin qarşısının alınması;
6. Qanunu pozanların aşkar olunması və onların məsuliyyətə cəlb olunması.

Bütün bu müddəalar tam şəkildə vergi nəzarətinin məzmununu təşkil edir.

Vergi nəzarətinin ən səmərəli forması *sənədli* yoxlamalardır. Lakin bu forma ilə yanaşı vergi orqanları tərəfindən operativ mühasibat uçotunun, qarşılıqlı yoxlamaların aparılması, başqa şəxslərdən informasiyanın alınması üsullarından da istifadə edilir.

Vergi orqanlarının vergi nəzarəti üzrə səlahiyyətləri onların əsas vəzifələrinin – vergi qanunvericiliyinə riayət olunması funksiyalarının yerinə yetirilməsi üçün müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, bu vəzifə müxtəlif üsul və səlahiyyətlərlə yerinə yetirilə bilər. Çünki “vergi qanunvericiliyinə riayət olunması üzərində nəzarət” anlayışı “vergi nəzarəti” anlayışından xeyli genişdir. Vergi nəzarəti anlayışı və formaları Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 32-ci maddəsi ilə müəyyən edilmişdir. Məcəlləyə əsasən, vergi orqanları vergilərin tam və vaxtında yığılmasını təmin etmək məqsədi ilə vergi nəzarətini həyata keçirirlər. Vergi nəzarəti vergi ödəyicilərinin və vergitutma obyektlərinin uçotuna, habelə vergi qanunvericiliyinə riayət olunmasına vahid nəzarət sistemidir.

Vergi nəzarətini Vergi Məcəlləsində və Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada müvafiq icra hakimiyyəti orqanları həyata keçirirlər¹.

Vergi nəzarəti vergi orqanlarının və gömrük orqanlarının, onların vəzifəli şəxslərinin səlahiyyətləri hədlərində Vergi Məcəlləsinə, Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsinə və digər qanunvericilik aktlarına müvafiq olaraq həyata keçirilir.

¹Müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi həyata keçirirlər.

Vergi orqanları vergi nəzarətini vergi ödəyicilərinin və vergitutma obyektlərinin uçotunu aparmaqla, uçot və hesabat məlumatlarını yoxlamaqla, vergi ödəyiciləri və digər şəxslər arasında sorğu aparmaqla, gəlir əldə etmək üçün istifadə olunan binalara baxış keçirməklə və Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilmiş digər formalarda həyata keçirirlər.

Vergi nəzarətinin yaranması obyektiv səbəblərlə əlaqəlidir. Əmlak və ya digər əşya üzərində müəyyən hüquqa malik olan vergi ödəyicisi hər zaman öz şəxsi mülkiyyət hüquqlarını vergiyə cəlb olunmaqdan qorumağa çalışır. Bununla da vergi ödəyicilərinin vergi ödənişlərinin həcmnin azaltması istəyi digər vergi münasibəti iştirakçısı olan dövlətin də mülkiyyət maraqlarına toxunur. Bu halda dövlət vergi münasibətlərində ictimai maraqları müdafiə etməklə hər bir konkret vergi ödəyicisi və ya zəruri şəxslə qarşılıqlı münasibətləri tənzimləyən xüsusi vergi mexanizmini işləyib hazırlayır ki, bu da son nəticədə vergi qanunvericiliyinə uyğun olaraq hər bir şəxsin vergilərin ödənilməsi ilə bağlı öhdəliklərin yüksək səviyyədə yerinə yetirilməsinə şərait yaradır.

Təbii haldır ki, vergi sferasında özünün mülki hüquqlarını qorumaq üçün dövlət, ilk növbədə, xüsusi dövlət orqanını və ya orqanlarını yaratmalı və vergilərin ödənilməsi öhdəliklərinə malik şəxsləri müvafiq səlahiyyətlərlə təmin etməlidir. İkincisi, dövlət vergi ödəyicilərinin dövlət büdcəsi qarşısında vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar vergilərin ödənilməsinin müvafiq qaydalarını, formalarını və üsullarını qanunvericilik çərçivəsində tənzimlənməsini təmin etməlidir. Bununla da dövlət səlahiyyətli orqanların və vergi ödəyicilərinin qarşılıqlı münasibətlərinin qanunvericiliklə tənzimlənməsi yolu ilə onların ümumi və fərdi maraqlarının müəyyən balansını təmin etməli, bazar iqtisadiyyatı şəraitində vergi-hüquq münasibətləri subyektlərinin iqtisadi fəaliyyətə müdaxiləsinin məhdudluğunu nəzərə almalıdır [8].

Beləliklə, yuxarıda deyilənlərdən vergi nəzarəti sisteminin, həmçinin onun quruluşunun hüquqi əsaslarını əks etdirən ümumi qaydalarının fəaliyyətinin zəruriliyi meydana gəlir.

Vergi nəzarətinin zəruriliyi, həmçinin, vergi ödəyicilərinin vergilərin ödənilməsindən yayınmasının mövcudluğundan irəli gəlir. Bu hal vergitutmanın yaranması ilə paralel olaraq inkişaf etmiş və sabit qanunauyğunluq formasını almışdır.

Nəzəriyyədə vergidən yayınmanın dörd növünü qeyd edirlər: mənəvi, siyasi, iqtisadi və texniki [7].

Vergidən yayınmanın mənəvi səbəblərini vergi ödəyicilərinin çoxu vergi yükünün ağırlığı ilə əsaslandırırırlar. Vergilər hesabına formalaşan büdcədən maliyyələşdirilən və dövlət tərəfindən həyata keçirilən ictimai tələbat bir çox hallarda vergi ödəyiciləri tərəfindən real olaraq dərk edilmir. Vergidən yayınmanın siyasi səbəbinə, hər şeydən əvvəl, iqtisadi siyasətin istiqamətlərinin müəyyən edilməsi zamanı xərclərin lob-biləşdirilməsi meyillərini aid etmək olar. İqtisadi səbəblərə isə vergi ödəyicilərinin

yayınması zamanı əldə etdikləri səmərəni aid etmək olar. Vergidən yayınmanın əsas səbəblərindən biri milli vergi qanunvericiliyinin mürəkkəbliyi və çəşqinliyi səbəb ola bilər. Vergitutmanın texniki mürəkkəbliyi, vergilərin hesablanması vergi ödəyicisinə qanunları pozmadan vergidən yayınmağa imkan verir [7].

Qeyd etmək lazımdır ki, vergi nəzarətinin təşkili onun prinsipləri əsasında formalaşır və bu da vergi nəzarətinin həyata keçirilməsinin səmərəliliyini müəyyən edir. Vergi nəzarətinin subyektləri onların vergitutma sahəsində nəzarət funksiyalarının həyata keçirilməsi zamanı bu prinsiplərə əsaslanmalıdırlar.

4. Nəticə

İqtisadi siyasətin tərkib hissəsi olan vergi siyasətinin əsas məqsədi büdcə gəlirlərini təmin etməklə yanaşı, ölkədə iqtisadi artımı sürətləndirməkdən, əlverişli investisiya mühiti yaratmaqdan və sahibkarlığın inkişafını stimullaşdırmaqdan ibarətdir. Buna nail olmaq üçün vergi orqanları nəzarət funksiyalarının həyata keçirilmə mexanizminin və həmçinin vergi inzibatçılığının daim təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirirlər.

Maliyyə və vergi nəzarəti cəmiyyətin iqtisadi həyatının müxtəlif sahələrində və təsərrüfatın ayrı-ayrı səviyyələrində irəli sürülən tələblərə uyğun idarə edilməsini təşkil etmək məqsədilə həyata keçirilən nəzarət formasıdır.

Vergi nəzarəti Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin səlahiyyətləri çərçivəsindədir. Bundan başqa, nəzarət funksiyasını informasiyanın düzgünlüyünü yoxlayan və bunları mühasibat və vergi hesabatlarında əks etdirən auditorlar, vergilərin bütün səviyyəli büdcələrə tam və vaxtında yığılması, vergitutma obyektlərinin uçotu, habelə vergi qanunvericiliyinə riayət olunması üzərində nəzarəti vergi orqanları həyata keçirirlər.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi.
2. Bədəlov Ş.Ş., Məhərrəmov R.B., Qurbanov F.Ə. (2003) “Büdcə sistemi” (dərslük). Bakı, 417 s.
3. Bağırov D.A. (2006) “Vergi nəzarəti” (dərslük). Bakı, 412 s.
4. Kərimov A.M. və başqaları (2001) “Maliyyə” (dərslük). Bakı, 326 s.
5. Kəlbəyev Y.A. (2004) “Vergilər və vergitutma: sxem və cədvəllərdə” (dərs vəsaiti). Bakı, 400 s.
6. Брызгалин А.В. (2002) “Финансовое право Российской Федерации” Учебник /Отв. ред. Карасева М.В./ М.: Юристъ, 420 с.
7. Заяц Н.Е. (2002) “Теория налогов” Учебное пособие. Мн.: БГЭУ, 280 с.
8. Ногина О.А. (2002) “Налоговый контроль: вопросы теории” СПб.: Питер, 160с.

Магеррамова Нигяр Рамиз гызы

магистр, Бакинский городской Налоговый Департамент

Аннотация**Экономическая сущность налогового контроля и его место в системе финансового контроля**

Цель исследования – определение необходимости контрольной системы, изучение налогового контроля как теоретической основы финансового контроля, исследование экономического содержания налогового контроля и представление отношений к определениям.

Методология исследования – системный подход, сравнительный анализ.

Результаты исследования – обобщение подходов к теоретической системе налогового контроля.

Ограничения исследования – требуется более расширенное исследование для выявления проблем при осуществлении налогового контроля работниками налогового органа с учетом изучения зарубежного опыта.

Практическая значимость исследования – возможность более эффективного использования применения налогового контроля.

Оригинальность и научная новизна исследования – исследование более эффективного применения налогового контроля работниками налогового органа и применение в этом направлении нововведений.

Ключевые слова: *налоговый контроль, финансовый контроль, налоговые органы, налогоплательщики.*

Nigar R. Maharramova
the master, The Baku city Tax Department

Abstract

Economic essence of tax control and its role in system of financial control

Purpose – definition of necessity of control system, studying of tax control as theoretical basis of financial control, research of the economic maintenance of tax control and representation of relations to definitions.

Design/methodology – the system approach, the comparative analysis.

Findings – generalization of approaches to theoretical system of tax control.

Research limitations/implications – more expanded research for revealing of problems at realization of tax control by workers of tax department taking into account studying of foreign experience is required.

Practical implications – possibility more an effective utilization of application of tax control.

Originality/value – research of more effective application of tax control by workers of tax department and application in this direction of an innovation.

Keywords: *tax control, financial control, tax departments, tax bearers.*

JEL Classification Codes: E62, H21, H26, K34.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 06.05.11.

Təkrar işləməyə göndərilmişdir: 03.06.11.

Çapa qəbul olunmuşdur: 04.08.11.